

Tarvitsemme kielenhuoltoa

*Esimiehen alkajaissanat Suomen Kielen Seuran vuosikokouksessa
Kielenhuolto – ketä kiinnostaa! -seminaarin aluksi 11.4.2017*

Kuka välittää oikeakielisyydestä? Olen ollut vaistoavinani yhteiskunnassa tunnelmaa, josta huokuu välinpitämättömyys tai joskus jopa väheksyntä kielenhuoltoa kohtaan. Toisaalta monet 1950-luvulla tai sitä ennen syntyneet ihmettelevät, eikö millään ole enää mitään väliä. Onkin kysytty, eikö pitäisi perustaa seura, joka ottaisi asian huolekseen. Suomen Kielen Seura on jo olemassa ja voi osaltaan olla juuri sellainen yhteisö, joka näitä asioita pohtii. Tosin vuosikirjassamme *Sananjalassa* ei nykyään ole kovin paljon kielenhuoltoon liittyviä kirjoituksia, mutta esimerkiksi tänään keskustelemme asiasta monipuolisesti.

Jos äsken viittasin omaan ikäluokkaani, 50-lukulaisiin, on todettava, että nuoret suomen kielen opiskelua aloittavat ja sitä suunnittelevat saattavat olla hyvinkin tiukkoja kielenhuollon asioissa.

Olen kuullut erilaisia havaintoja tekstien heikentymisestä. Ylioppilaskirjoitusten äidinkielen kokeen vaatimien taitojen rappeutumisesta emeritusprofessori Pentti Leino alkoi puhua jo kauan sitten. Reaalikokeiden arvioijat ovat huomanneet, että 1990-luvulta 2010-luvulle tekstien lukeminen on voinut tulla vain enemmän voimiam, kun teksti ei ole hyvin rakennettu ja kirjoitus on huolimaton. Yliopistossa on hämmentävää, kun nuoremmat eri aineiden yliopistonopettajat eivät tunnu hallitsevan oikeakielisyyttä. Outoa on, että aloittavat suomen kielen pääaineopiskelijat kirjoittavat epäkorrektia kieltä. Valmistunutta suomen kielen maisteria ei voitu työllistää kustantamon kielenhuoltotyöhön, koska tämä ei hallinnut alaa. Itse olen lukenut suomen kielen väitöskirjojen esitarkastusversioita, joissa yleiskielen normeja ei ole noudatettu.

Nykyään kirjoitetaan paljon sosiaalisessa mediassa, jossa kirjoitus on usein puheenomaista. Lisäksi siellä kirjoittavat nekin, jotka aikaisemmin eivät ole tottuneet kirjoittamaan eivätkä tunte kirjoittamisen perussääntöjä. Näin toisaalta kirjoituksen puheenomaisuus ja toisaalta ehkä taidottomuuskin aletaan kokea normaaliksi.

Koulussa opiskellaan äidinkielen tunneilla hyvin monia asioita. Vuosien 2003 ja 2015 lukion opetussuunnitelmien kurssien nimet eivät suoraan kerro, minkä taakse kätkeytyisi oikeakielisyyttä. Kurssi *Kirjoittamistaitojen syventäminen* tarttuu kirjoittamiseen, mutta se ei kuulu pakollisiin kusseihin. Lukion järjestyksessä toisen kurssin *Kieli, kulttuuri ja identiteetti* keskeisissä sisällöissä mainitaan kirjakielen normit, kehittäminen ja kielen ohjailu. Koko suomen kieli ja kirjallisuus -oppimäärän tavoitteissa on tärkeä kohta, jonka mukaan tavoitteena on, että ”**opiskelija ymmärtää yhteisen kirjakielen tarpeellisuuden, tiedon- ja tieteenalojen kielen merkityksen ja hallitsee yleiskielen normit**”. Toivon opettajien sisäistävän tämän kohdan. Haastatteleman turkulaisen lukion opettaja kertoi, että kaikissa kouluissa kannetaan huolta oppilaiden oikeakielisyyden hallinnasta mutta isoissa kaupungeissa ja lukioissa on aina enemmän mahdollisuuksia kuin pienemmissä. Näin ollen esimerkiksi turkulaisissa lukioissa saattaa olla koulukohtainen ei-pakollinen *Kielenhuollon kurssi*, johon 60–70 prosenttia oppilaista osallistuu. Valitun oppikirjan vaikutus opetukseen ja oppilaisiin on myös hyvin olennainen – jos tehtäväkirjassa on kielenhuoltotehtäviä, ne tarjoutuvat sopiviksi välipaloiksi.

Ylioppilaskokeiden esseetehtävien arvioinnissa viidestä arviointikriteeristä yksi kohta käsitteää kielen ja tyylin. Arviointiohjeet ovat melko väljät; niissä ei tyyppitellä virheitä. Se, miten viesti välittyy, selitetään huonoimmasta parhaimpaan hyväksytyyn arvosanaan seuraavasti: viestistä on vaikea saada selvää – viesti välittyy kohtalaisesti – viesti välittyy suuremmitta vaikeuksitta – viesti välittyy – viesti välittyy hyvin – viesti välittyy erinomaisesti. Yleiskielen normien hallinta on kriteereissä kuvattu arvosanasta *heikko* arvosanaan *erinomainen* seuraavasti: ei osoita keskeisten normien hallintaa – normien hallinta horjuu – normit kohtuullisessa hallinnassa – normit pääosin hallinnassa – normien hallinta kunnossa – normien hallinta moitteetonta.

Arjessa näemme monenlaista kielenkäyttöä. Tavallisia ovat ravintoloiden omintakeiset lounaslistat:

VALITSE PÄIVITTÄIN
VAIHTUVISTA TÄYTE
VAIHTO-EHDOISTA
KAKSI MIELLEISTÄSI

Hämmäntävää on, että esimerkiksi pääosin hyvää kieltä kirjoittavasta *Turun Sanomista* löytyy yllättävää luettavaa.

Erityisesti infinitiiveihin ja partisiippeihin kuuluvat possessiivisuffiksit unohtuvat helposti: *Hänen tarjoama jymyuutinen...* (TS 3.12.2016).

Aivan viime aikoina on ilmaantunut tavutusongelmia, joita esiintyi 1970-luvulla, jolloin käsittääkseni alettiin käyttää automaattista tavutusta. Vuoden 2016 lopulla ja alkuvuodesta 2017 on esiintynyt taas kummallisuuksia. Seuraavanlainen tavutus on kiinnostava esikuva lapsille: *perusvihreitä havuk-ransseja, entinen elinkein-oministeri Jan Vapaavuori; kirjab-loggailija; muotit-rendeistä; kirve-shyökkäys; vappub-runssi; riko-sylikomissaari* (TS 2016, 2017).

Radio-ohjelmatietoihin mahtuu ilmeisesti vain tietty määrä kirjaimia. Niinpä ohjelmasta annetaan seuraava informaatio: *17.15 Kirjakerho. Jukka Laajarinteen romaanissa todellisuus menee sijo 18.00 – –* (TS 3.4.2017).

Onko meidän pakko sopeutua digitaalisiin järjestelmiin?

Koko tekstin huolto olisi usein tarpeen. Hyvin usein jää irrallisia verbittömiä ilmauksia, jotka kuuluvat kiinteästi edellä olevaan. ”Yhteistyötä tehdään Pohjoismaiden, etenkin Ruotsin, kanssa. Samoin EU:ssa ja syvennetyn Nato-kumppanuuden kehityksessä.” (TS 3.12.2016.)

Pilkutus saattaa sotkea ajatukset. Kokonaisuuden hajoaminen pysäyttää - lukeminen on keskeytettävä... ”Halumme selvittää miten asiat oikeasti ovat, ja miten luonto toimii auttavat meitä kehittämään parempia työkaluja ja tekniikoita (TS 6.1.2017).”

Alan ihmisenä toki saatan ymmärtää tiettyjä ilmauksia huonommin kuin maallikot ja tulkitsen ehkäpä jäykkyttäni useita tekstivirkeitä aivan väärinkin.

Olen aina ilahtunut, kun julkisesti puututaan huolimattomaan kielenkäyttöön tai arvostetaan huoliteltua kielenkäyttöä, joka myös heijastaa sivistyneisyyttä. Työhakemusten kieleen ja työelämän vaatimaan kirjoitustaitoon on viime aikoina usein viitattu myös oikeakielisyyden kannalta. Viestintäkouluttaja Oili Valkila toteaa: ”Töihin liittyvän tekstin uskottavuus repsahtaa, jos omistulotteet puuttuvat tai on yhdyssanavirheitä.”¹

1 <http://www.hs.fi/ura/art-200005061202.html>; Hanna Syrjälä 26.1.2017: Töissä on nyt kysyntää taitaville kirjoittajille – näillä vinkeillä pääset eroon kirjoituskammasta ja tuotat parempaa tekstiä.

Uskottavuuteen viittaa myös Miikka Laitinen, joka Harri Hertellin *Lavaruno-oppaan* arvostelussa toteaa seuraavaa: ”Tekstiin on jäänyt myös koko joukko erilaisia esitystavan loogiseen etenemiseen kytkeytyviä omituisuuksia. Tietyt fraasit ja ydinajatuksukset esimerkiksi toistuvat turhan tiheällä frekvenssillä eri asiayhteyksissä, ja kirjan toimittaja Hertell kirjoittaa itsestään milloin ensimmäisessä, milloin kolmannessa persoonassa.

Yleiseen kielenhuoltoon ja tekstin oikolukuun olisi(kin) saanut panostaa enemmän. Yksittäiset, sinänsä harmittomat huolimattomuusvirheet kun nakertavat kasautuessaan tietokirjaksi tarkoitetun julkaisun uskottavuutta.” (TS 2017.)

Turun yliopiston professoreista Osmo Ikola ja Päivi Rintala ovat kielilautakunnan puheenjohtajina puhuneet kielyhteisön yhteisen yleiskielen ja viestin ymmärrettävyyden tärkeydestä. Mitä ajattelevat tämän seminaarin esitelmöijät ja panelistit, kuulemme kohta.

KIRSTI SIITONEN

kirsti.siitonen@utu.fi

Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus, 20014 Turun yliopisto